

TAMMIO-OPAS 1

TAMMION KUJAT JA VANHANKYLÄN TALOT

PENTTI PITKÄNEN 2020

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TAMMIO-OPAS 1
TAMMION KUJAT JA VANHANKYLÄN TALOT

PENTTI PITKÄNEN 2020

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

UUSINTAPAINOS 2020

Valokuvat Pentti Pitkänen

Karttapiirroksset Pentti Pitkänen

Karttapohjat Maanmittauslaitos/Paikkatietoikkunat

Julkaisun on kirjoittanut ja taittanut Pentti Pitkänen

copyright Pentti Pitkänen ©

SISÄLLYS

<i>sivu</i>	
07	00 KOMPASSI
08	01 TAMMION VIERASVENESATAMA
13	02 KYLÄNÄKYMIÄ SATAMALAITURILTA
18	03 VIERASVENESATAMAN KATOS
24	04 NÄKYMIÄ KATOKSEN KULMALTA ITÄÄN JA ETELÄÄN
27	05 KOUKINKUJA
34	06 KOUKINKUJALTA JYRKÄSKALLIOLLE
43	07 KOUKINKUJAN ITÄPÄÄ
46	08 JOOSENKUJA
63	09 HESULINKUJA
70	10 KALLUNKUJA
83	11 HESULINKUJALTA MUSEOIHIN JA KALASTAJAINPIRTILLE
102	12 MUSEOLTA KALASTAJAINPIRTILLE
107	13 KALASTAJAINPIRTTI
126	14 WC
139	15 KALASTAJAINPIRTIN ITÄPUOLITSE NIILEKSENKUJALLE
146	16 KALASTAJAINPIRTIN LÄNSIPUOLITSE NIILEKSENKUJALLE
151	17 ETELÄINEN NIILEKSENKUJA
164	18 NIILEKSENKUJALTA TÄHTISENKUJALLE
168	19 NIILEKSENKUJALTA KYLÄNRANTAAN
174	20 KYLÄNRANNASTA ITÄÄN
176	21 KURKKAUS TÄHTISENKUJALLE
180	22 VIERASVENESATAMAAN

SAATE

Tämä teos, ”TAMMIO-OPAS Tammion kujat ja vanhan kylän talot”, on historiapainotteinen dokumentti, jossa kuvaillaan, miten Tammion talot ja niitä yhdistävät polut ovat kehittyneet ainutlaatuiseksi, graniittipohjaiseksi asemakaavaksi.

Tammio-opas on johdatus tammiolaisille ja Tammion ja tammiolaisten ystäville tutustua ja syventyä Tammion historiaan ja perinnetietouteen. Se on saate ja kompassi.

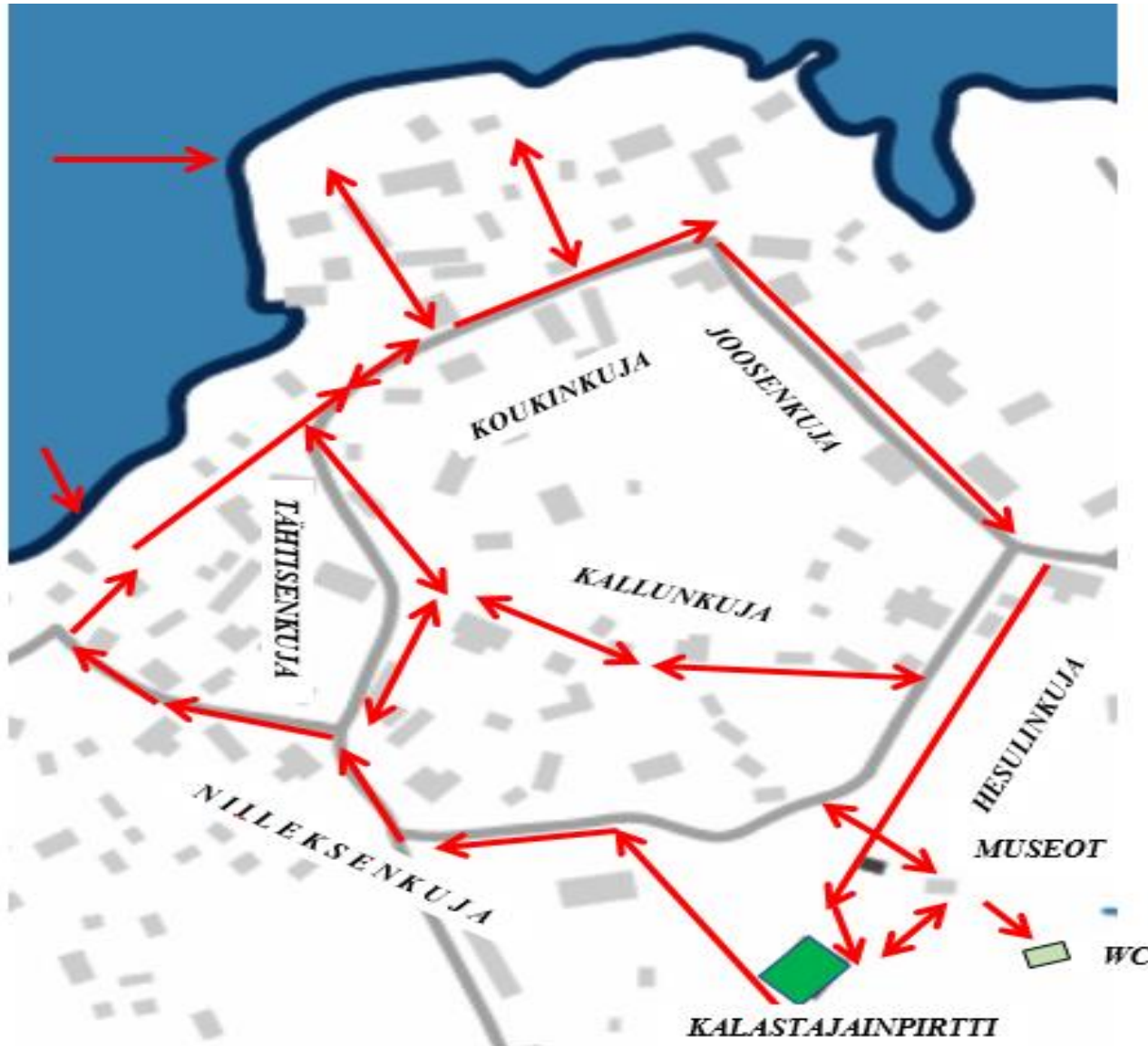
Kompassi soveltuu hyvin tammiolaisuuden symboliksi. Tammion talovauraus perustuu merenkulkuun. Sitä ei olisi voitu harjoittaa menestyksekkäästi ilman kompasseja. Tammion Västärin saaresta löytämämme, viikinkiaikainen röykkiöhauta on ainutkertainen harvinaisuus. Se on kompassiruusun muotoinen, ja sen pohjoiseen suuntautuvan sakaran pieni kärkikivi muistuttaa sydäntä ja viittaa sinne, missä Pohjantähti sijaitsi tuhat vuotta sitten.

Tämä teos on samalla kunnianosoitus tammiolaisille vanhemmille, jotka sata vuotta sitten päättivät tarttua tilaisuuteen hankkia Somerista suuri saunarakennus ja rahdata se saarelleen yhteiseksi juhla- ja kokoontumispaikaksi. 100 vuotta sitten 1920 talo-osuuskunta sinetöi vuosikokouksessaan talon nimeksi KALAS-TAJAINPIRTTI.

4.1.2020

Pentti Pitkänen

KOMPASSI

Mereltä rantaan viittaavat nuolet suuntaavat kulkusi vierasvenesatamaan tai kylänrantaan. Mantereen nuolet ohjaavat Sinut kyläkierrökselle.

Vierasvenesatamasta kyläkierrrosta jatketaan suuntautumalla Koukinkujalle. Sieltä voit Koukin saunan kulmalta poiketa Jyrkäskalliolla katselemassa merimaisia. Sieltä palattuasi voit jatkaa patikointia Koukinkujan päähän kääntyä Joosenkujalle. Joosenkuja päättyy kolmen tien risteykseen. Suuntautumalla Hesulinkujalle se johdattaa Sinut tutustumaan Tammion museoihin ja Kalastajainpirttiin. Matkan varrella voit pistäytyä katsastamassa myös Kallunkujan varren näkymät.

Museorakennuksia on kaksi. Lähinnä Hesulinkujaa sijaitsee kirjasto-museo. Sen eteläpuolelle on pystytetty Koivuluodossa sijainnut tammiolaisten kalamaja, nyt museoiksi kalustettuna.

Museoalueelta voit siirtyä Kalastajainpirtille.

Pirtiltä voit jatkaa kyläkierrrosta Nilleksenkuja tai Nilleksenkuja ja Tähtisenkuja edeten kylänrantaan ja vierasvenesatamaan.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

01 TAMMION VIERASVENESATAMA

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Aallonmurtajan laituri

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Tammion miesten jatkosodan jälkeen ”häätäputyönä” rakentama aallonmurtaja uusittiin ja vihittiin vierasvenesatamaksi 1989. Vehkalahden kunta lahjoitti laiturille sumukellon.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Laiturin reunaan kiinnitettiin Tammio-kilpi Vehkalahden vaakunoineen, pelastushaka, pelastusrengas ja muistokupu laattoineen.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

02 KYLÄNÄKYMIÄ SATAMALAITURILTA

Kyläkerroksen aluksi tai saavuttaessa veneellä vierassatamaan saa hyvän kuvan kylän Läns päästä silmäilemällä laiturilta kylänäkymää

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Tarkemman kuvan kylämaisemasta saa keskittämällä katsettaan tai kiikaroimalla

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kylän rakenne on kerrostunut: laitureiden yläpuolelle sijoittuvat venevajat, vähän taaemmaksi ranta-aitat ja niiden taakse talot

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

03 VIERASVENESATAMAN KATOS

Laiturin koilliskulmaan rakennettiin sadekatos, johon sijoitettiin Tammion kyläalueen kartta, ilmoitustaulu ja ilmoituksia, Pidä saaristo siistinä-kaappi ja satamassa vierailevien veneilijöiden käyttöön tarkoitettu. ovilla suojattu pieni kirjasto.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kotiseutuyhdistyksen rahalipas

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

MeriSet
Alus M/s Viklo

Tammion kalastajakylä

- Saari kuin satukirjasta -

Lähdöt Haminan Tervasaaresta.

Tiistaisin 29.5.-28.8.
[n. 1 tunti Tammiassa]
Lähdöt klo 14, paluu klo 18.15

Perjantaisin 18.5.-24.8.
[n. puolituntia saarella]
Lähdöt klo 19 paluu klo 22.45

Lauantaisin 9.6.-16.6. ja 5.8.-26.8.
[n. 1 tunti Tammiassa]
Lähdöt klo 10, paluu klo 14.15

Lauantaisin 30.6.-28.7.
[n. 4 h Tammiassa]
Lähdöt klo 10, paluu klo 17.15

Sunnuntaisin 20.5.-17.6. ja 5.8.-26.8.
[n. 1 tunti Tammiassa]
Lähdöt klo 14, paluu klo 18.15

Sunnuntaisin 1.7.-29.7.
[n. 4, 5 h Tammiassa]
Lähdöt klo 11, paluu klo 18.45

Hinta:
Aikuiset 25 € [meno-paluu]
Lapset [4-11v] 12 €

Lemmikit, lastenvaunut, isot tavarat ulkokannella/ apohytissä 2 €

Ulkotammion kansallispuisto

- Päiväksi tai yöksi saareen -

Lähdöt Haminan Tervasaaresta.

Ajalla 30.6.-29.7.

Lauantaisin lähtö klo 10, paluu klo 17.15
Ulkotammiassa 1,5 h, Tammiassa 45 min. tai 4 h Tammiassa.

Sunnuntaisin lähtö klo 11, paluu klo 18.45
Ulkotammiassa 2 h, Tammiassa 45 min. tai 4,5 h Tammiassa.

Hinta:
aikuiset 30 €
lapset 15 € [4-11-vuotiaat]

Juhannukseksi Ulkotammioon telттаilemaan

la 24.6. lähtö Haminasta klo 10, Ulkotammiosta klo 15.15

su 25.6. lähtö Haminasta klo 10, Ulkotammiosta klo 15.00

Lisää Juhannusristeilyjä [www.sivuillamme!](http://www.sivuillamme)

Risteilylle ei tarvitse paikkavarauksia. Jos risteilylle on lähössä yli 10 henkeä, pyydämme varaamaan paikat etukäteen.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

04 NÄKYMIÄ KATOKSEN KULMALTA ITÄÄN JA ETELÄÄN

Simon Topi Pitkänen perheineen siirtyi syntymäkodistaan Simolasta nuolen kärjen osoittamaan paikkaan rakentamaansa taloon 1872. Alakuvassa taustalla horisontin tuntumassa näkyy Ketholma, jonne Simon Topi poikineen rakensi uuden talon ulkorakennuksineen 1903 – 1906. Taloon asettuivat Topias ja hänen poikansa Anton vaimoineen, Vihtori ja Evert. Topiaksen vaimo Anna Suomalainen oli Israelin Autun tytär, Antonin vaimo o.s. Eeva Jaakon tytär Kouki. Kirjoittajan isä Mooses Pitkänen eli lapsuutensa ja nuoruutensa Jyrkäskallion 1920-luvun lopulla puretussa talossa.

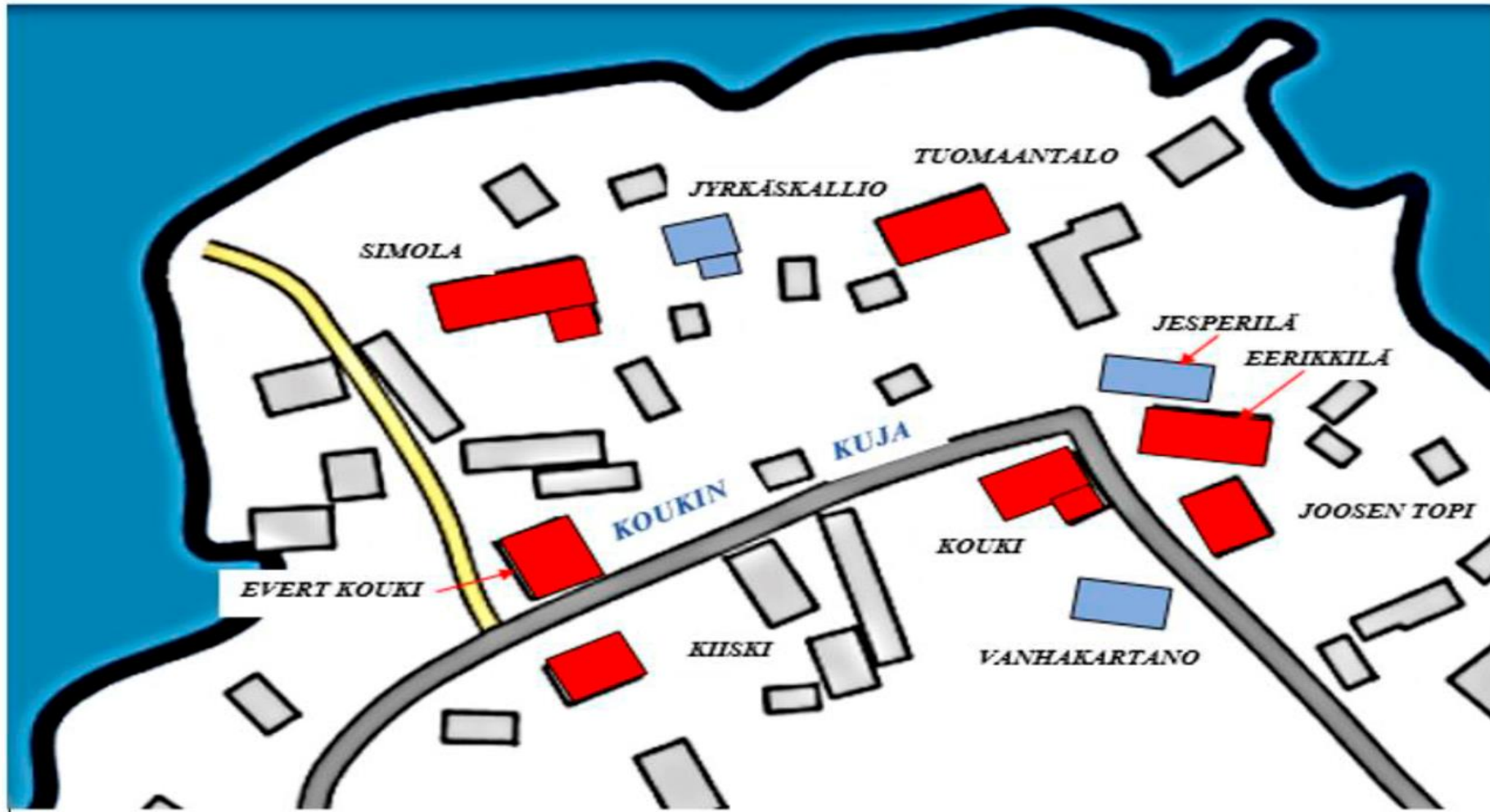
Simolan talo jää katokselta kylälle poistuttaessa laiturilavan itäpuolelle.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

05 KOUKINKUJA

TAMMION KUJAT JA VANHAN KYLÄN TALOT 1640 – 1920 (1990)

SIMONNIEMI: KOUKINKUJA

Punaisella värjätty talot ovat paikallaan, vaalean siniset palaneet tai purettuja

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

*Koukinkujan pohjoispuolella
oleva Koukin Evertin talo*

*Koukinkujan eteläpuolella
on Kiiskin talo*

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kurkistukset Evert Koukin ja Kiiskin talojen pihoille

Koukinkujaa Kiiskin portilta itään

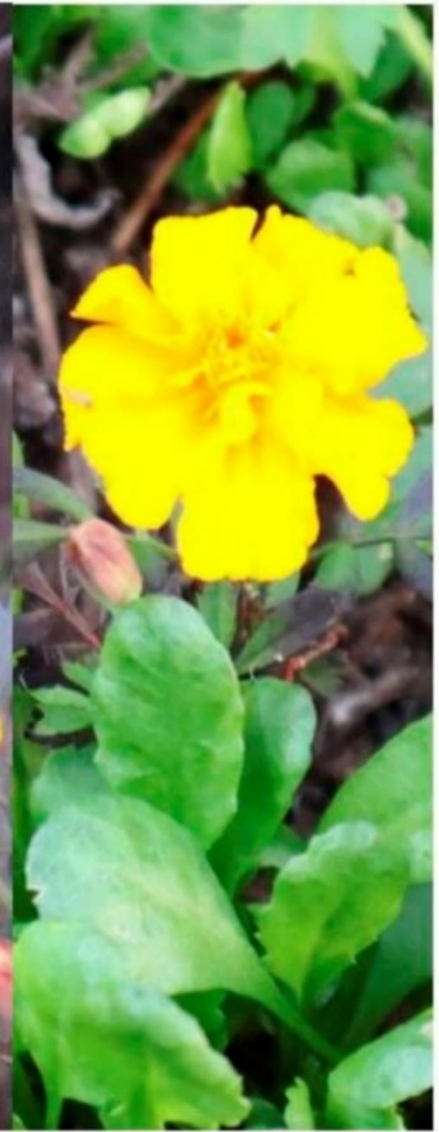
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Koukin talon sauna sijaitsee Koukinkujan pohjoispuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kukkia saunan edustalla padassa.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Koukin aittarivin pääty Koukinkujan eteläpuolella. Päädyn kohdalta erkanee polku pohjoiseen Jyrkäskalliolle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

06 KOUKINKUJALTA JYRKÄSKALLIOLLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

KOUKINKUJALTA JYRKÄSKALLIOLLE

Vaikeakulkuinen kuja Jyrkäskalliolle alkaa Koukin saunan itäpäästä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Rajapyykki ja kaapelin takimmainen linjataulu Koukin saunan itäpään tuntumassa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Merinäköaloja kauas ja lähelle Jyrkäskalliolta

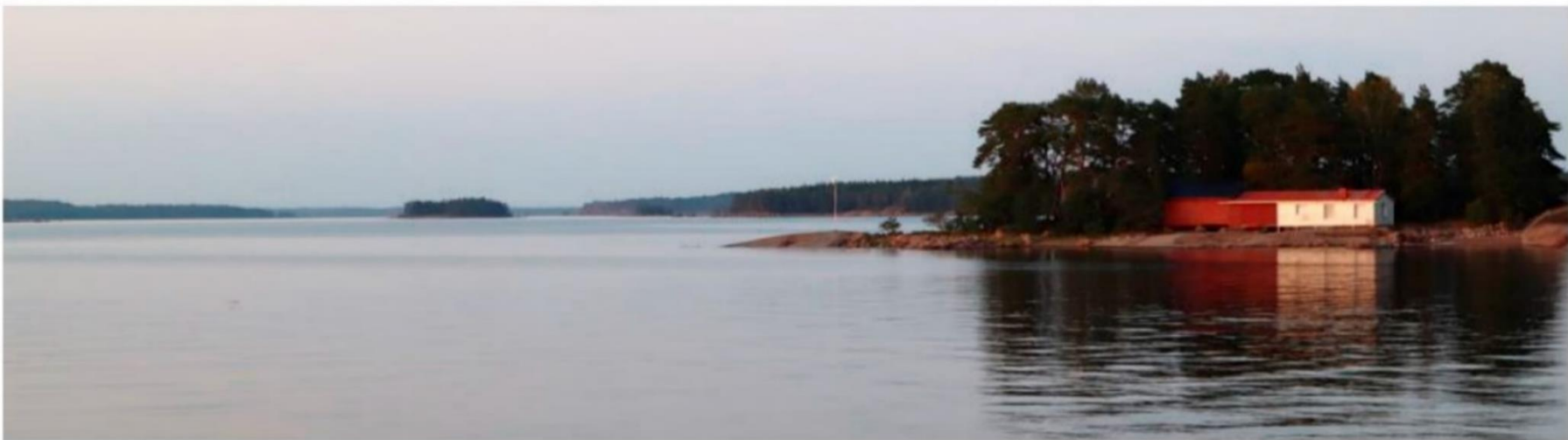
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kaapelin etummainen linjataulu Jyrkäskalliolla auringon noustessa. Taustalla Ketholma.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Näkymiä Ketholmalle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

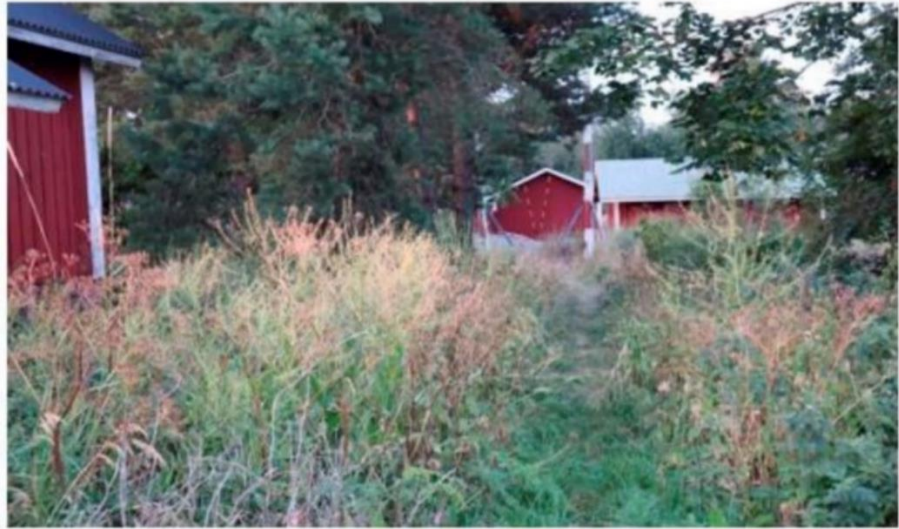
Simolan/Lommin talo Jyrkäskallion länsikupeella

*Paikka, jossa
Jyrkäskallion talo
sijaitsee kallion laella.*

PALUU JYRKÄSKALLIOLTA KOUKINKUJALLE

Näkymä polulta länteen

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

07 KOUKINKUJAN ITÄPÄÄ

Loppunousu

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Näkymä Koukinkujan ja Joosenkujan risteyksestä pohjoiseen Tuomaantalon pihapiiriin

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

08 JOOSENKUJA

ITÄINEN LÄNSPÄÄ: JOOSENKUJA

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

ITÄINEN LÄNSPÄÄ: JOOSENKUJA ETELÄÄN

Kukkaloistoa Eerikkilän päädyn edessä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

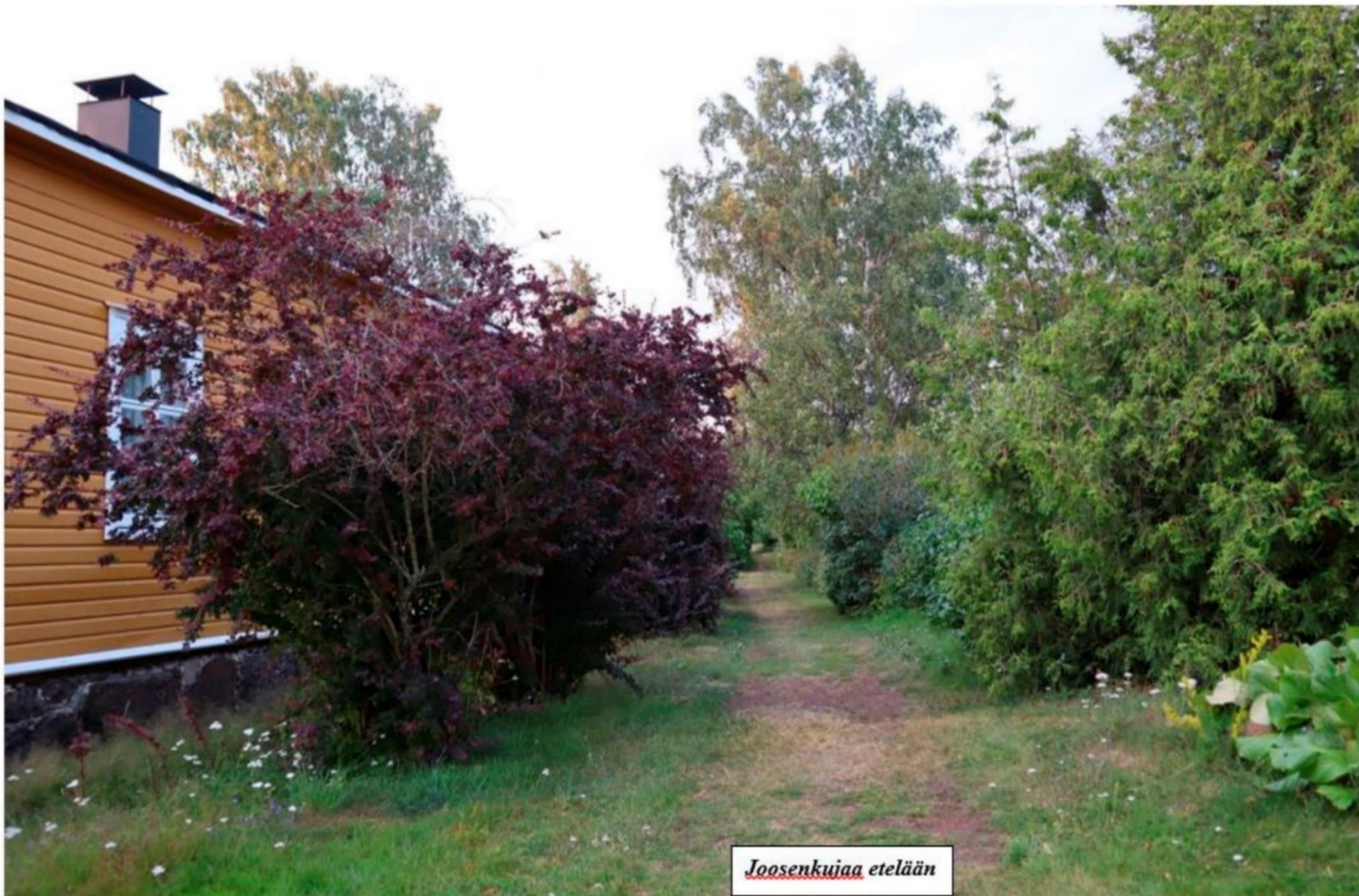
Eerikkilä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Joosen Topin talo

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

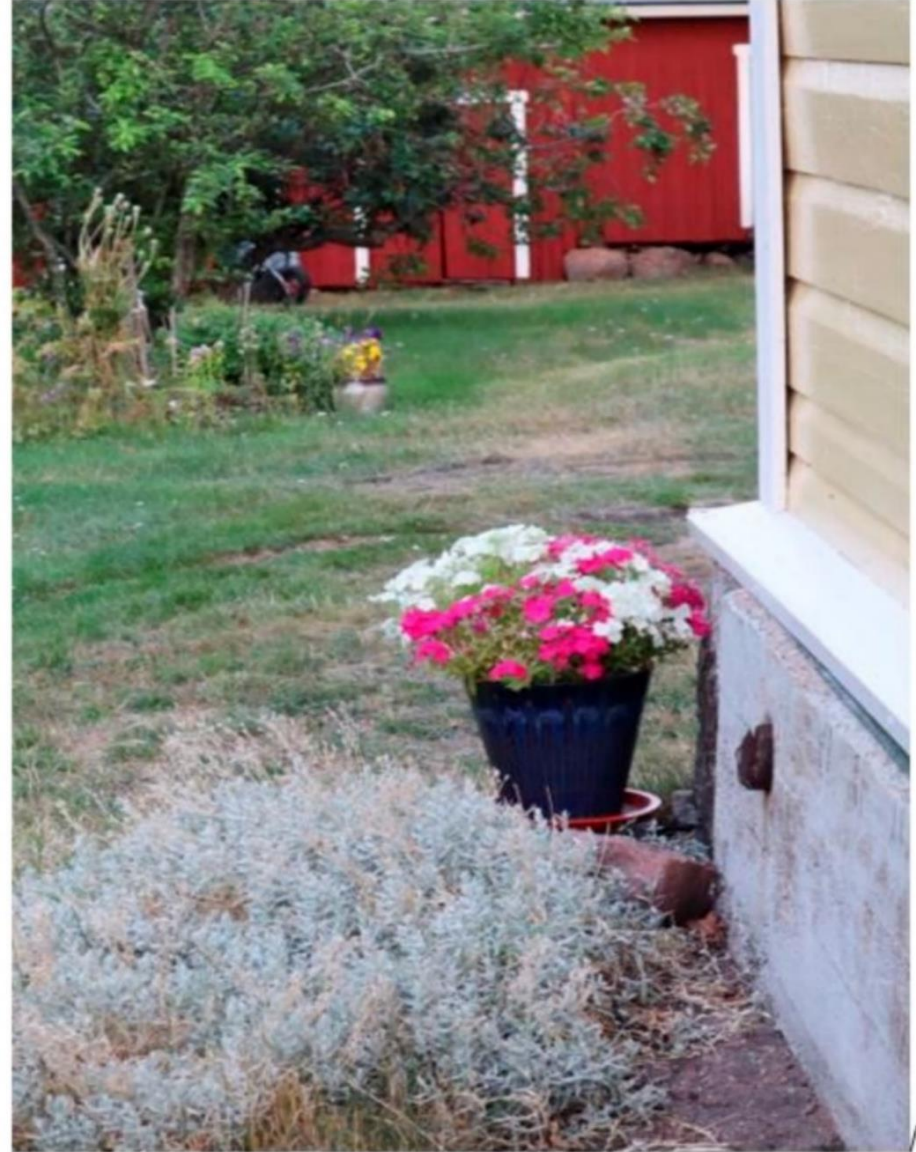
Joosenkuiaa etelään

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Joosen Topin talon seinustaa ja kivijalkaa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Joosekujan itäpuolella Joosen Topin talon ja länsipuolella Koukin talon kukintoja

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Vanhankartanon kivijalalle asetettu muistomerkki

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kurkkaus Joosenkuian itäpuolella olevan Jooselan talon ovelle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Tammion vanhimman talon, 1750 rakennetun Samulan talon alkuperäistä kivijalkaa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Talon keskellä olevan pystypalkin eteläpuoli talosta on siirretty 1827 viereiselle tontille Jerolaksi

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jerola nähtävissä Samulan eteläpäädyn nurkalta

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Samulan eteläpäädyn pohjahirttä ja kivijalkaa

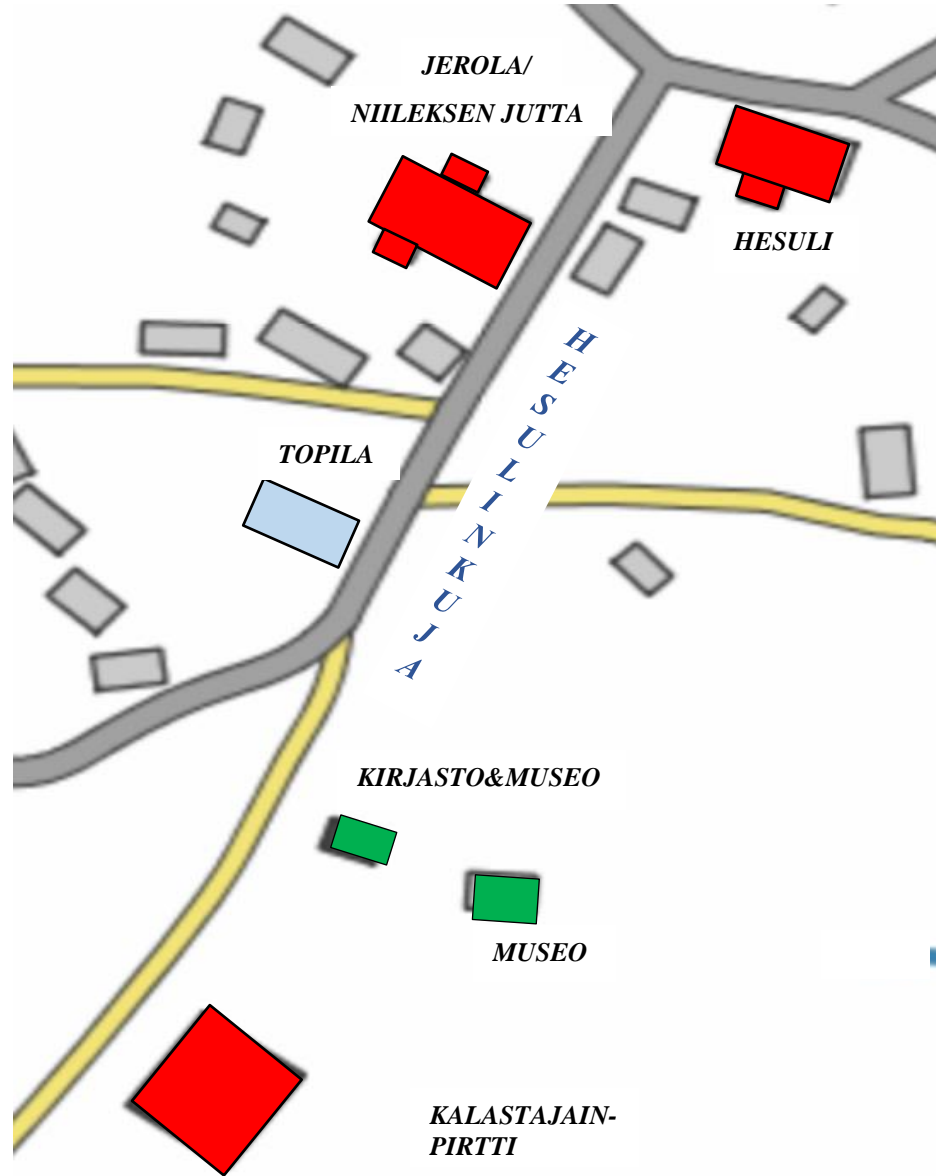
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Joosenkujan, Itäpäänkujan ja Hesulinkujan risteys

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

09 HESULINKUJA

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

HESULINKUJAN ALKUPÄÄ LÄNTEEN

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Hesulinkujan viitan takana Hesulintalo

Itäpäänkujalta Hesulinkujalle

Kurkkaus Hesulin pihalle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Joosenkujalta Hesulinkujalle. Taustalla kujan pohjoispuolella näkyvä talo on Jerola. kujan eteläpuolella Hesulin ulkorakennuksia

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Näkymät Jerolan pihalle

Näkymä Hesulin pihakaivolle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Hesulinkuja ja kaivo kujan varrella

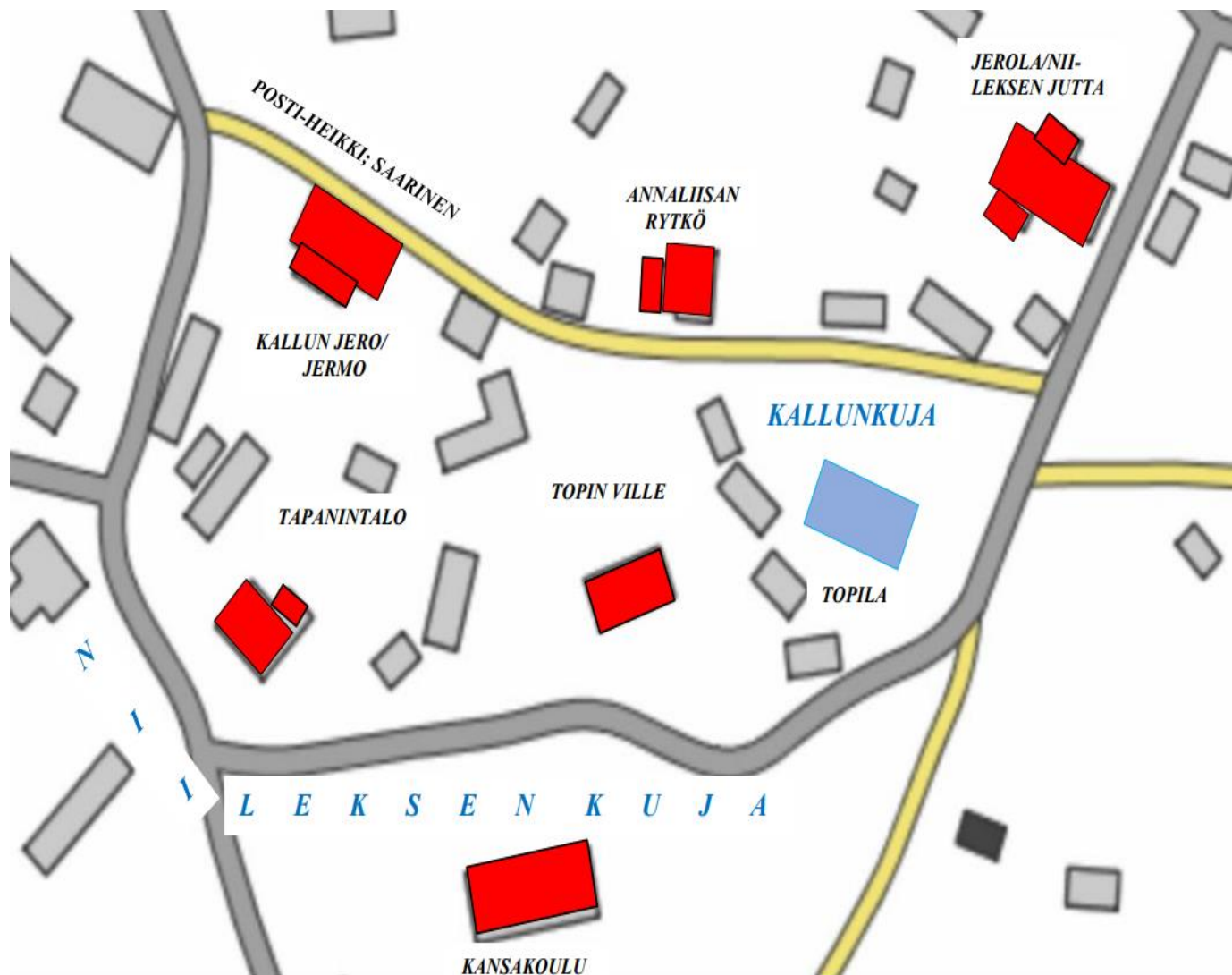

Hesulinkujalta Kallunkujalle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

10 KALLUNKUJA

KALLUNKUJA

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jerolan aitta ja sitä vastapäätä Kallunkujan eteläpuolella puretun Topilan tontti

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Rytkön talo Kallunkujan itäpuolella ja vastakkaisella puolella Topin Villen talo

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kallulan kujan jatke pohjoiseen

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jermon/Kallun Riston/Saarisen talon ulkorakennuksia ja eteläpääty

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kallunkujan pääte

Paluu Kallunkujaa Hesulinkujalle

Jermon talon pohjoispäästä tuli Kallun Heikin eli Posti-Heikin asunto.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jermon/Kallun Riston talon piha-alue

Rytkön ulkorakennus ja talon kuisti

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Topin Villen talo ja ulkorakennuksen pääty

Puretun Topilan tontti

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jerolan ulkorakennuksia

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kallunkujan ja Hesulinkujan risteys

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

11 HESULINKUJALTA MUSEOIHIN JA KALASTAJAINPIRTILLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Hesulin pihalta ja Kallunkujalta kohti kirjastoa, museoita ja Kalastajainpirttiä

Hesulinkujalta kirjastoon, museoille ja Kalastajainpirtille

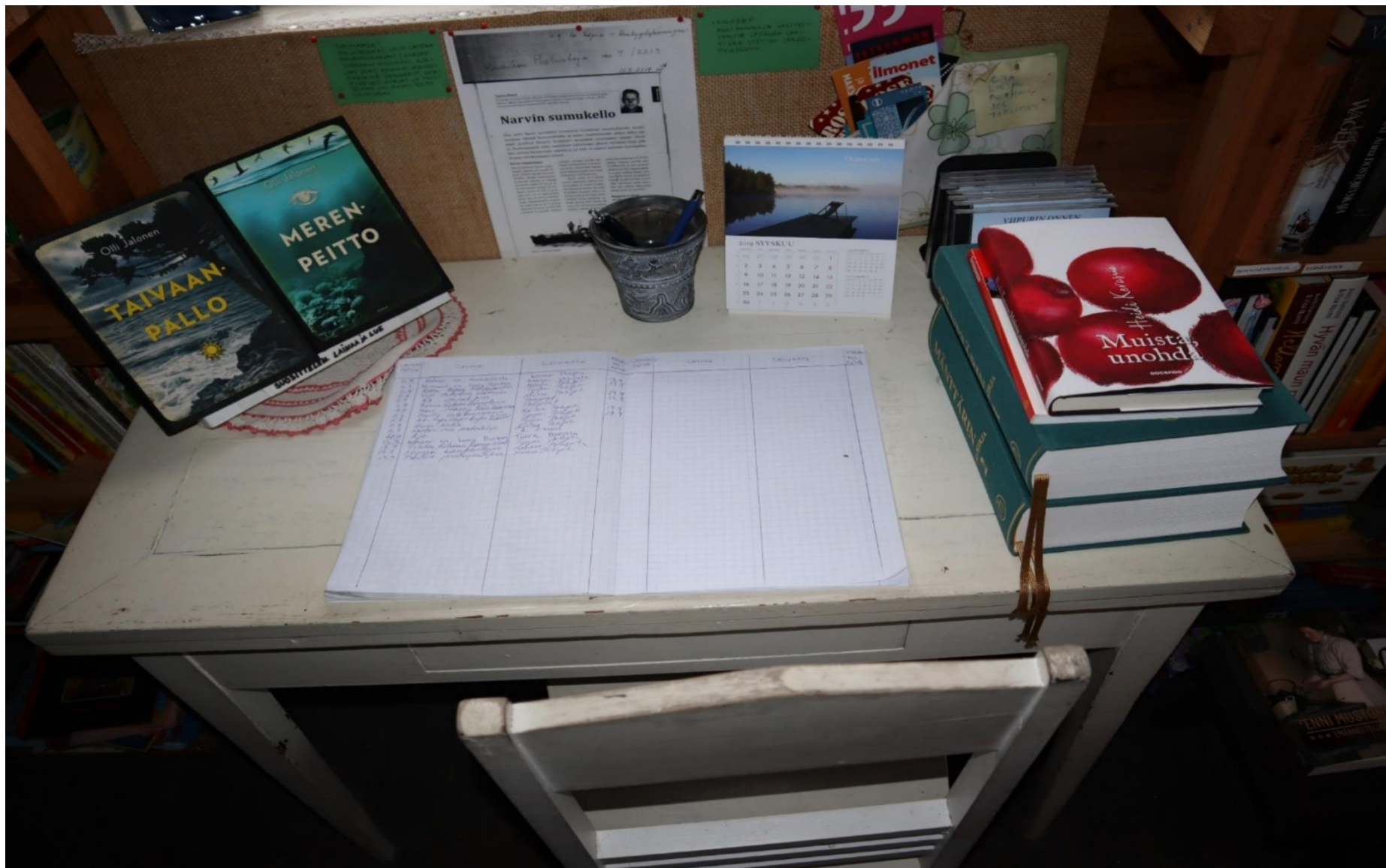
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kirjasto museo-kirjastorakennuksen pohjoispäässä

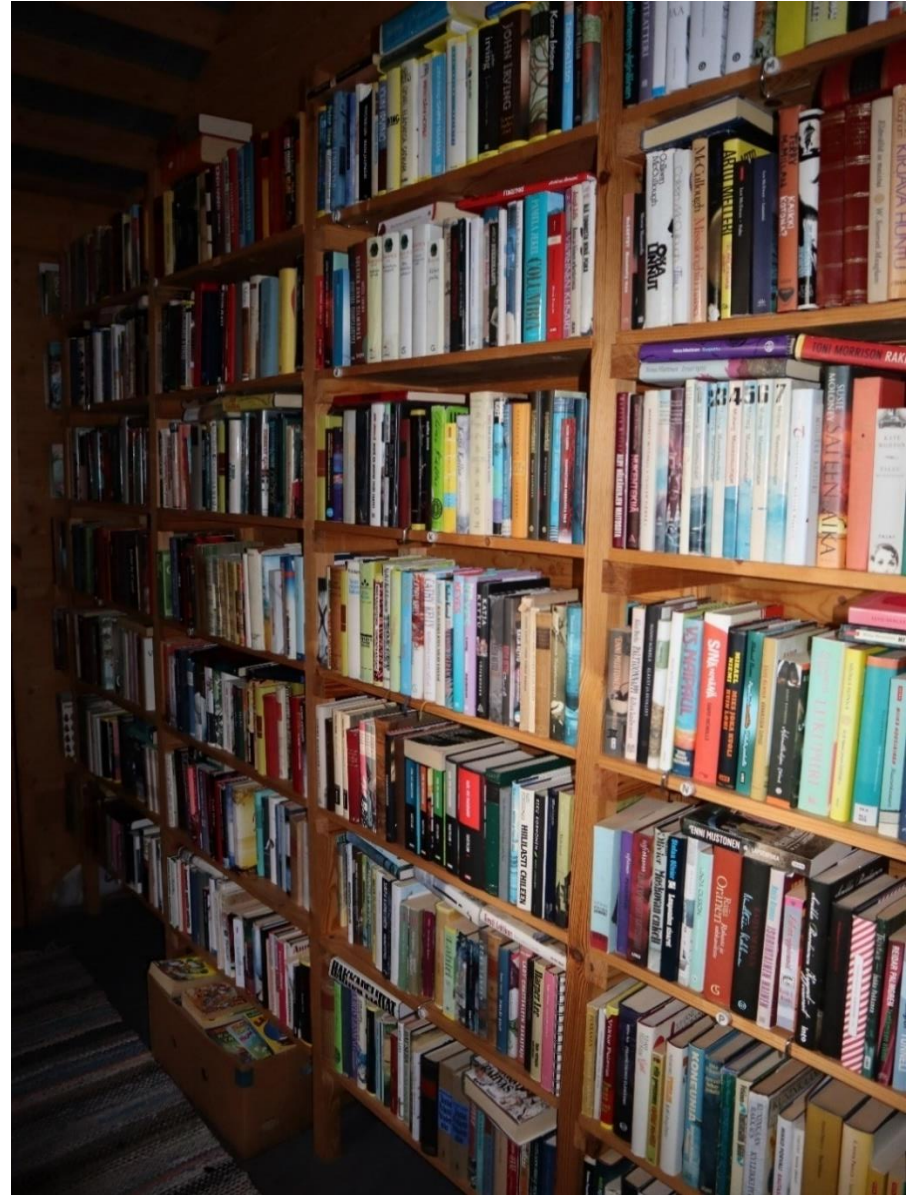

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

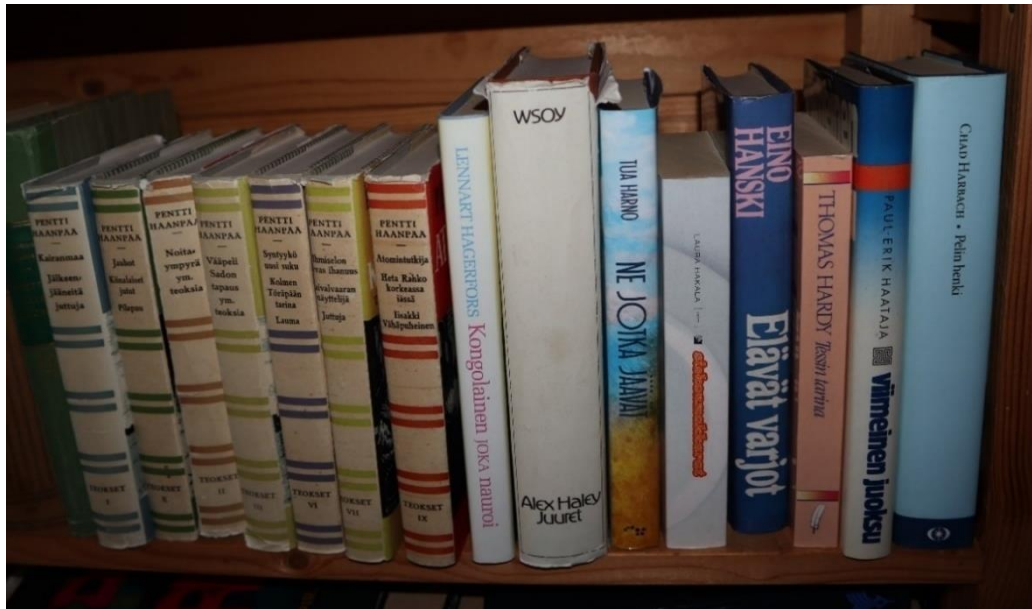
KIRJASTO

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Museo museo-kirjastorakennuksen eteläpuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kurkkaus museon ikkunalle, sitten kulman taakse museon ovelle ja katse ylös räystäään alle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Katsahdus räystäään alapuolelle. Sinne on sijoitettu kaksi veneen pituista roukia. Rouki asetettiin kölin alle venettä jäällä vedettäessä.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Museorakennusten välipihalla on näytteillä tammiolaisen laivan pumppu ja ankkuri sekä aallonmurtajaa rakennettaessa käytetty kolmijalka.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Museo-kirjastorakennuksen sisäänkäynti museoon

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Rakennuksen itäpuolelta lähtee polku Niileksenkujalle poikki Hesulinkujan

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Niileksenkujaa käyden kohti kylänrantaa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Polku Kalastajainpirtille haarautuu Hesulinkujalta lounaaseen.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

12 MUSEOLTA KALASTAJAINPIRTILLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Metsästysseuran keittokatos Kalastajainpirtin piha-alueella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

13 KALASTAJAINPIRTTI

Terassille ja keittiöön johtavat itäportaajat

Terassille ja juhlasaliin johtavat länsiportaajat

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

*Ethän tupakoi
sisätiloissa!
Kiitos!*

*KIRPPUTORI
sijaitsee
näyttämöllä*

Pääoven viereen sijoitettu ilmoitustaulu ja ilmoituksia

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Terassi juhlapäivänä

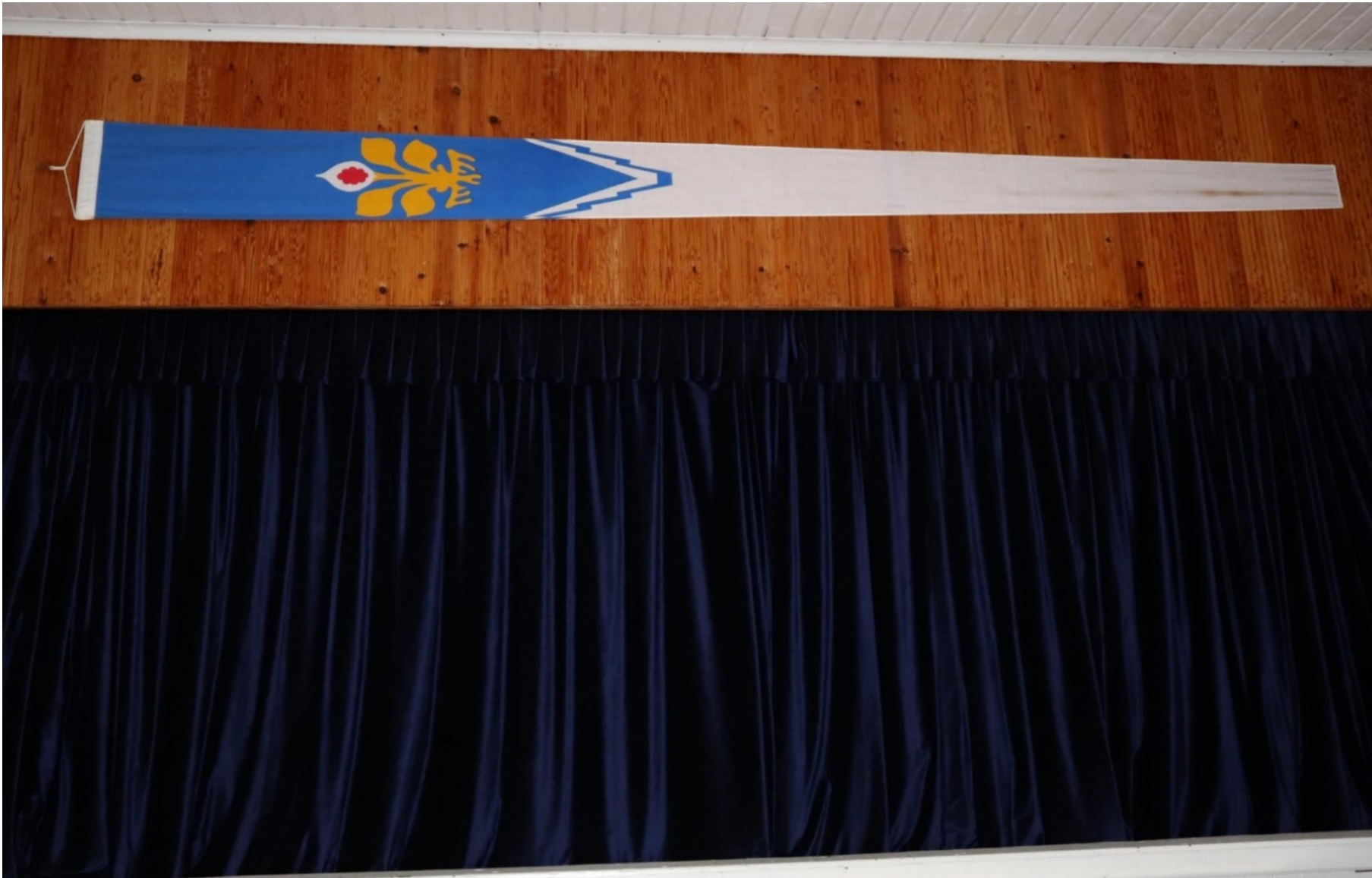

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

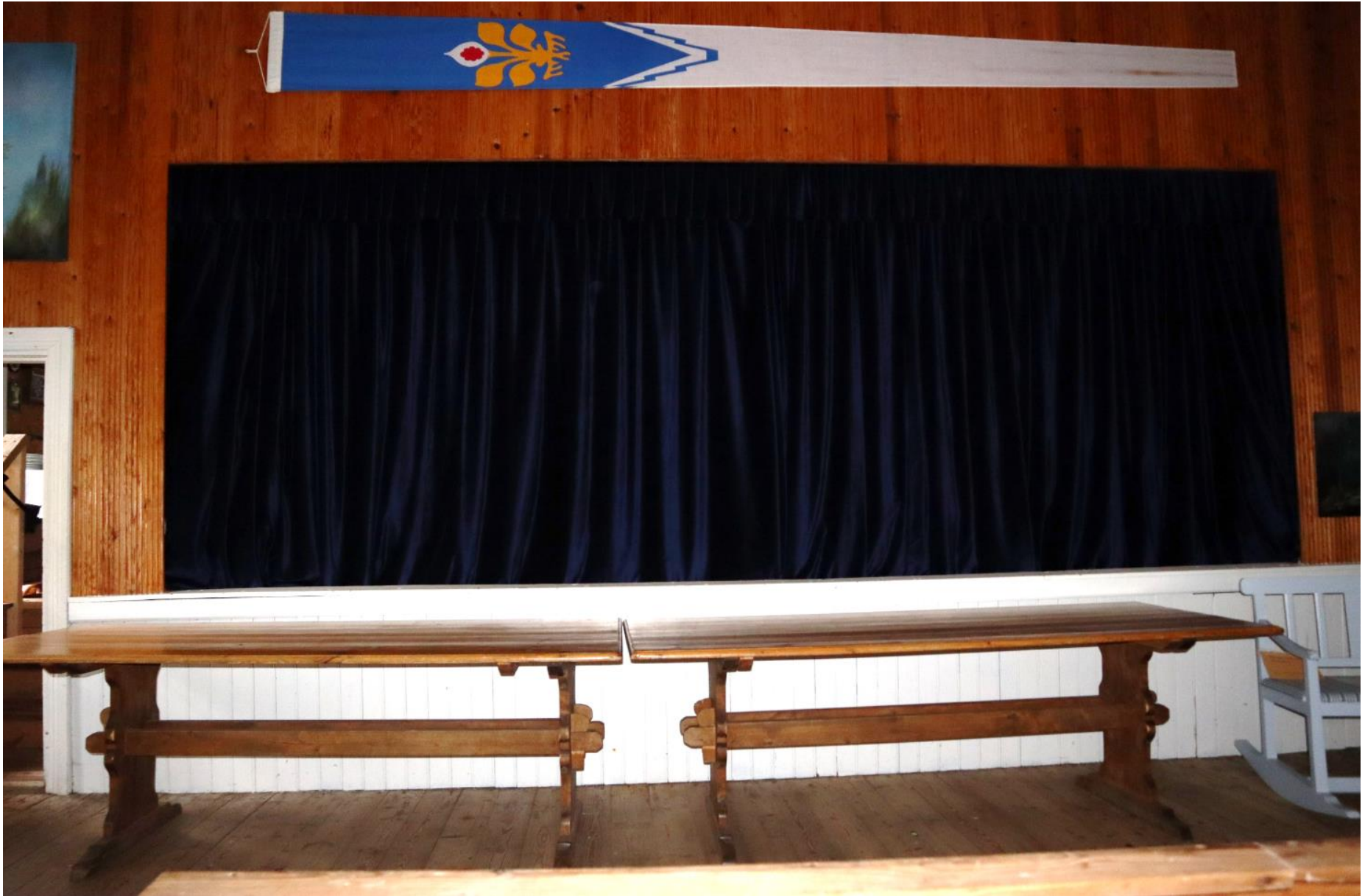
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kalastajainpirtin juhlasali

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TAMMION HISTORIAN VAIHEET

TAMMION KOHOAMINEN MERESTÄ ALKOI NOIN 6000 VUOTTA SITTEN. KIPANAISTEN PRONSSIKAUTINEN RÖYKKIÖHAUTA ON NOIN 2500 VUOTTA VANHA. VÄSTÄRIN VIKINKIAIKAINEN POLTTOHAUTAUSKALMISTO ON TUHAT-VUOTIAS.

KOGGILAIVAT RAHTASIVAT KUKIESTA KALAA TALLINNAAN 1200-LUVUN LOPULTA LÄHTIEN. 1300-LUVUN ALKUPUOLELLA RUOTSALAISIA SIJOITETTIIN ASUMAAN TAMMIOON. TAMMIO KUULUI VIIPURIN LINNAN ALAISEEN VARTIOINTI-SAARTEN RYHMÄÄN. NÄILTÄ SAARILTA KANNETTIIN VUOSITTAIN ERITYINEN HYLKEENRASVAVERO (1539).

TAMMIOLAISILLA OLI OMIA LAIVOJA. HANS STUBBEN LAIVA OLI SUOMEN SUURIMPIA TALONPOIKAISALUKSIA (1545, 1567).

TAMMION JA HAAPASAAREN VESIALUEILLA LIIKKUI JOKA KEVÄT JA SYKSY RUNSASTI KALASTAJIA. VEHKALAHDEN KYLILLÄ OLI SAARISTOSSA OMAT KALASTUSTUKIKOHTANSA. SAALIISTA LUOVUTETTIIN OSA VEROTTAJALLE. TAMMIOLAISIA VAADITTIIN SUORITTAMAAN VEROA MYÖS KARJAN TUOTOSTA, JOSKUS JOPA RUKIINVILJELYSTÄKIN (1556). TOISINAAN JOUDUTTIIN MAKSA-MAAN LISÄVEROJA (HOPEAVERO 1570).

1587 ANKARAT HALLAT PANIVAT SUOMEN JA VIRON VILJASADOT. NÄLÄN-HÄDÄN JA SODAN TAKIA TAMMIO MERKITTIIN VERONMAKSUKYVYTTÖMÄKSI VUONNA 1588. RUOTSIN JA VENÄJÄN 25-VUOTISEN SODAN AIKANA 1570-1595 VENÄLÄISET TUHOSIVAT SUOMENLAHDEN RANNIKKOA JA SAARISTOA. ASUKKAITA SURMATTIIN JA VIETIIN SOTAVANGEIKSI. TAMMION RUOTSINKIELI-NEN ASUTUSVAIHE PÄÄTTYI JA SAARI JÄI TYHJILLEEN 1590.

SUOMENKIELINEN VÄESTÖ ASUTTI TAMMION 1630-LUVULLA KALASTUKSEN JA MERENKULUN TUKIKOHDAKSI. TUOMAS EERIKINPOIKA SIIRTYI PERHEINEEN TAMMIOON VIROLAHDEN KIISKILAHDELTA 1640-LUVUN ALUSSA. TAMMIO LÄÄNI-TETTIIN KUSTAA KAARLENPOIKA HORNILLE 1652. HEIKKI HEIKINPOIKA (SUO-MALAINEN) VILNIEMELTÄ ASETTUI TAMMION ITÄPÄÄHÄN RISTO IISAKINPOJAN YHTIÖMIEHEKSI 1679. KIISKIN TALO PALOI 1693. UUDESTI RAKENNETTUUN TA-LOON TULI VÄVYKSI JESPER NIILONPOIKA (PITKÄNEN). KYLÄ VANKISTUI JA 1710 SIELLÄ ELI VIISI TALOUTTA. SEN JÄLKEEN VÄKI PAKENI ISOA VIHAA.

UUDENKAUPUNGIN RAUHAN (1721) JÄLKEEN PITKÄSET JA KIISKIT PALASIVAT SAAREEN JA SUOMALAISEN TILALLE ASETTUIVAT INKERISTÄ TAMMIOON MUUT-TANEET VELJEKSET PERHEINEEN. PIKKUVIHA KOETTELI TAMMIOTA 1742-43. TURUN RAUHASSA 1743 TAMMIO JÄI VENÄJÄN PUOLELLE. VANHIMMAT PERUN-KIRJAT (1749, 1773) KERTOVAT TAMMIOLAISTEN ELÄMÄSTÄ VANHASSA SUO-MESSA. TAMMIO KARTOITETTIIN VEROTUSTA VARTEN 1776.

TAMMION OSTI KIHlakunnantuomari ARVID RENNERIN PERIKUNNALTA 1778 KÄSKYNHALTIJA ANTON WULFFERT. TAMMION ISÄNNÄT OSTIVAT SAAREN VESI-ALUEINEEN 1818-1819 WULFFERTIN PERIKUNNALTA JA MAKSOIVAT TÄMÄN JÄL-KEEN VEROT ITSELLEEN - JOS MAKSOIVAT.

TALONPOIKAISPURJEHDUKSEN VAPAUDUTTUA TAMMIOLAISET RAKENSIVAT JA HANKKIVAT ITSELLEEN JÄLLEEN LAIVOJA 1830-LUVULLA. HE RAHTASIVAT KUUNAREILLAAN JA JAHDEILLAAN HALKOJA PIETARIIN JA KALAA LIIVINMAAL-LE (1844). KYLÄ VAURASTUI JA SINNE RAKENNETTIIN UUSIA TALOJA. ISON-JAON PÄÄTTYESSÄ 1882 KYLÄSSÄ OLI 47 TALOA. KANSAKOULU VALMISTUI VUONNA 1891.

SEPRAKAUPPAA VIROLAISTEN KANSSA JA LAIVURITOIMINTAA TAMMIOLAISET OVAT HARJOITTANEET KESKIAJALTA LÄHTIEN. ENIMMILLÄÄN (1916) TAMMIO-LAISILLA OLI 9 KALJAASIA JA 4 JAHTIA SEKÄ LUKUISIA SUURHAAPIOITA JA PIENEMPIÄ VENEITÄ. NEUVOSTOLIITON SYNTY JA PIETARIN SULKEUTUMINEN KATKAISIVAT RAHTIMERENKULUN, SUOMEN JA VIRON ITSENÄISTYMINEN LA-MAANNUTTI TAMMIOLAISTEN SEPRAKAUPAN. PURJELAIVAT KATOSIVAT, MOOT-TORIVENEET YLEISTYIVÄT. LAIVURITOIMINTA HIIPUI JA KALASTUKSESTA TULI PÄÄELINKEINO.

TOISEN MAAILMANSODAN AIKANA TAMMIO VÄLILLÄ EVAKUOITIIN. SODAN JÄL-KEEN SINNE ASETTUI MYÖS NEUVOSTOLIITOLLE LUOVUTETTujen ULKOSAAR-TEN SIIRTOLAISIA. KALASTUS KANNATTI VIELÄ VAJAAN VUOSIKYMMENEN. SEN JÄLKEEN TAMMIOSTA TULI JÄLKEläisten LOMANVIETTOPAIKKA.

1988 VAHVISTETTIIN TAMMION RANTAKAAVA JA LOMARAKENNUSKANTA ALKOI LISÄÄNTYÄ. VUONNA 2002 TAMMIOSSA OLI KIRJOILLA JA ASUI YMPÄRIVUOTI-SESTI KOLME HENKILÖÄ. VUODEN 2003 ALUSTA TAMMIOSTA TULI VEHKALAH-DEN JA HAMINAN YHDISTYTYÄ HAMINAN KAUPUNGINOSA.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Juhlasalin eteinen

Vanha kirjastokaappi

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TAMMION JA KUORSALON ESIHISTORIAA

ASUTUS ALKAA PRONSSIKAUDELLE

Vehkalahden saaristo on poikkeusasemassa Kymenlaakson rannikolla sikäli, että ainoastaan täällä alueella on nähtävissä kulttuurikehityksen jatkuvuus pronssikaudelta rautakaudelle. Tammion Kipanaistenniemen hiidenkiuas on uloimpana Kymenlaakson saaristossa sijaitseva pronssikautinen rökkiöhauta, muut sijaitsevat yleensä rannikolla läheisen Virolahden Vähän-Harvajaniemen hiidenkiuasryhmän tapaan. Kuorsalon Suursuon turvenäytteestä tavatut ohran siitepölyt 3200 vuoden takaa viittaavat siihen, että maanviljely on alkanut täällä alueella jo pronssikauden alkupuolella. Tämä viittaa osaltaan vahvasti kulttuurin ja väestön jatkuvuuteen metallikausien aikana täällä alueella. Vähän-Harvajaniemen rökkiöhautakalmistossa onkin hiidenkiukaita pienempiä ja niitä alempana sijaitsevia rökkiöitä, jotka ajoittuvat todennäköisesti rautakauden alkuvaiheeseen.

Tammion ja Kuorsalon rökkiöhautojen kaivaustutkimukset ovat puolestaan osoittaneet, että rautakauden lopulla, viikinkiajalla, oli täällä saaristoalueella koko Suomenlahden pohjoisrannikon mittakaavassa epätavallisen paljon toimintaa ja elämää, kiinteää asutusta, ja todennäköisesti myös kaupankäyntiä skandinaavien kanssa. Tähän viittaa Lapurin viikinkilavan hyky (joka lopullinen ikänsä on kuitenkin viikinkiaikainen luokan katkelma, joka on skandinaavista alkuperää. Kuorsalon laivalatomus on ainoa rautakaudelle ajoittuva laivalatomus-tyyppinen rökkiö maassamme; muut ovat pronssikautisia.

Rautakauden alku- ja keskivaiheille, roomalaisajalle ja kansainvaellusajalle, ajoittuvia rökkiöhautoja ei ole alueelta ainakaan vielä löydetty, mutta kulttuurisen ja väestöllisen jatkuvuuden todennäköisyys on ilmeinen. Arkeologisia todisteita sille on mahdollista löytää kaivaustutkimusten kautta vaikkapa Kuorsalon Vanhankylän alueelta, jossa kaikki maasekaiset kivikumpareet eivät välttämättä ole pelto- ja rökkiö-tyypisiä. Asutuksen jatkuvuuteen ja rökkiöhautausperinteeseen jopa keskiajan alkuun ulottuneeseen käyttöön viittaa puolestaan Pörstingin varsin alhaalla sijaitseva rökkiöhaudan pohja, josta on myöhemmin muokattu väylämerkki, kummi.

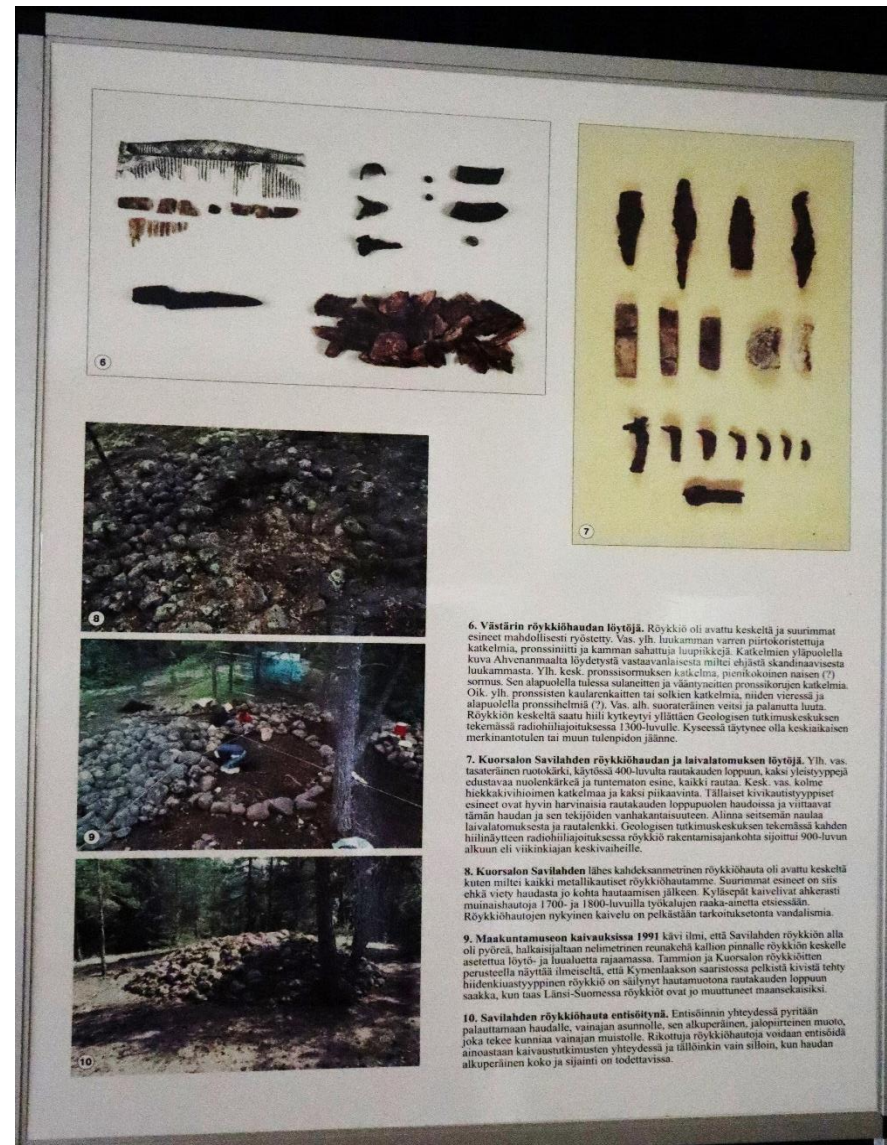
On ilmeistä, että juuri tämän saaristo- ja rannikkoalueen maantieteellinen rakenne on tarjonnut parhaat edellytykset Kymenlaakson alueella metallikautiselle peruselämäkseen, kivikautispuhjaisen kantaväestön harjoittamalle hyökkäysperäiselle ja alkavalle maanviljelylle. Laajan Harvajaniemen edustalla leimautunut saariryhmä, jossa saarien väliset etäisyydet ovat hyvin hallittavissa, ulottuu varsin kauas ulkomerelle. Erityyppisiä pesintä-, satama- ja asuinpaikkavaihtoehtoja on siten runsaasti.

Vehkalahden saariston muinaisjäännöksiä ja niiden esitömyiskorkeus merenpintaan nähden.

Muinaisjäännösten ajoituksen kannalta tärkeiä korkeuskäyrä korostettu, 20 m:n ja 10 m:n korkeuskäyrä paksunnalla, 15 ja 5 m:n ohaemalla viivalla. Kuten kartasta ilmenee, kivikaudella, josta aiempiaat sijaitsevat 20 m:n muinaisraunnailla, oli Vehkalahden saarista vain muutama kalliotaik näkyvillä.

1. Kipanaistenniemen hiidenkiuas. Sijaitsee miltei 10 m:n korkeudella, joten se on tehty aivan pronssikauden lopulla n. 600 - 500 e.Kr. pronssi- ja rautakauden taitteessa. Pienempi - ja hieman suurempi - rökkiö alempana.
2. Västärin rökkiöhauta. Sijaitsee n. 6,5 m:n korkeudella ja ajoittuu siten viikinkiajalle, 800 - 900 j.Kr. Pienempi - ja suurempi - rökkiö hieman alempana.
3. Pörstingin rökkiöhauta, josta tehtiä myöhemmin kummi. Sijainti vain 4 m:n korkeudella, joten se ei voi olla 1300-luvun vanhempi.
4. Kuorsalon Savilahden rökkiöhauta. Sijaitsee samalla korkeudella kuin Västärin hauta ja ajoittuu samoin. Ajoitus vahvistettu radiotilajoinnilla.
5. Kuorsalon Savilahden laivalatomus. Sijaitsee samalla korkeudella kuin Västärin hauta ja ajoittuu aivan pronssikauden alkupuolelle.
6. Vähän-Harvajaniemen hiidenkiukalmisto. Sijaitsee 10 m:n korkeudella ja ulottuu aivan pronssikauden keskivaiheelta. Parhaan osan muodostaa pieni maasekasympyräinen rökkiöhauta ja laivalatomus, jotka venot haudat ja alkavalle maanviljelylle.

6. Västärin rökkiöhaudan löydöt. Rökkiö oli avattu keskellä ja suurimmat esineet mahdollisesti rystötetty. Vas. ylh. luokan varen piirtokoristettuja katkelmia, pronssisinttiä ja kammun sahattuja luuppiakkeja. Katkelmien yläpuolella kuva Ahvenanmaalla löydetystä vastaavanlaisesta miltei ehjistä skandinaavisesta luokkammasta. Ylh. kesk. pronssisormuksen katkelmia, pienikokoinen naiseen (?) sormus. Sen alapuolella tuossa salaneitten ja väännyneiden pronssikorujen katkelmia. Oik. ylh. pronssisten kaularenkaitten tai solkien katkelmia, niiden vieressä ja alapuolella pronssihelmiä (?). Vas. alh. suorateräinen veitsi ja palanutta luuta. Rökkiön keskellä saatu hiili kytkeytyi ylläilän Geologisen tutkimuskeskuksen tekemässä radiotilajoinnissa 1300-luvulle. Kyseessä täytynee olla keskiaikaisen merkintätulon tai muun tulenpidon jäännös.

7. Kuorsalon Savilahden rökkiöhaudan ja laivalatomuksen löydöt. Ylh. vas. taseteräinen ruotokärki, käytössä 400-luvulta rautakauden loppuun, kaksi yleistyyppejä edustavaa nuolenkärkeä ja tummaton esine, kaikki rautaa. Kesk. vas. kolme heikkokivihioimen katkelmaa ja kaksi pikaavinta. Tällaisia kivikaustyyppiset esineet ovat hyvin harvinaisia rautakauden loppupuolen haudoissa ja viittaavat tämän haudan ja sen tekijöiden vanhankantaisuuteen. Alhalla seisovan nauhaa laivalatomuksesta ja rautakätkkiä. Geologisen tutkimuskeskuksen tekemässä kahden hiilinjälkeen radiotilajoinnissa rökkiö rakentamisaikajaksot ajoittuu 900-luvun alkuun eli viikinkiajan keskivaiheille.

8. Kuorsalon Savilahden lähes kahdeksanmetrin rökkiöhauta oli avattu keskellä kuten miltei kaikki metallikautiset rökkiöhautamme. Suurimmat esineet on siis eikkiä viety haudasta jo kohtaa hautaamisen jälkeen. Kylläsestä kaivellut alkerasti muinaishautaus 1700- ja 1800-luvulla työkalujen ruoka-ainetta esiesiään. Rökkiöhautojen nykyinen kaivelu on pelkästään tarkoituksellonta vandalismia.

9. Maakuntamuseon kaivauskaissa 1991 kävi ilmi, että Savilahden rökkiön alla oli pyöreä, halkaisijaltaan nelimetrisen reunakehä kallon pinnalle rökkiön keskelle asetettu löytö- ja luualuetta rajaamassa. Tammion ja Kuorsalon rökkiöiden perusteella näyttää ilmeiseltä, että Kymenlaakson saaristossa pelkistä kivistä tehtiä hiidenkiuas-tyyppinen rökkiö on säilynyt hautamuotona rautakauden loppuun saakka, kun taas Länsi-Suomessa rökkiöt ovat jo muuttuneet maasekaksi.

10. Savilahden rökkiöhauta entisöitynä. Entisöinnin yhteydessä pyritään palauttamaan haudalle, vaimajan asunolle, sen alkeraperäin, jalopirteinen muoto, joka tekee kunnia vaimajan muistolle. Rökkiö rökkiöhautaus voidaan entisöidä ainoastaan kaivaustutkimusten yhteydessä ja tällöinkin vain silloin, kun haudan alkeraperäinen koko ja sijainti on todettavissa.

Tammion isojaon valmistelukartta vuodelta 1873 sisäeteisen seinällä

14 WC

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Naisten WC

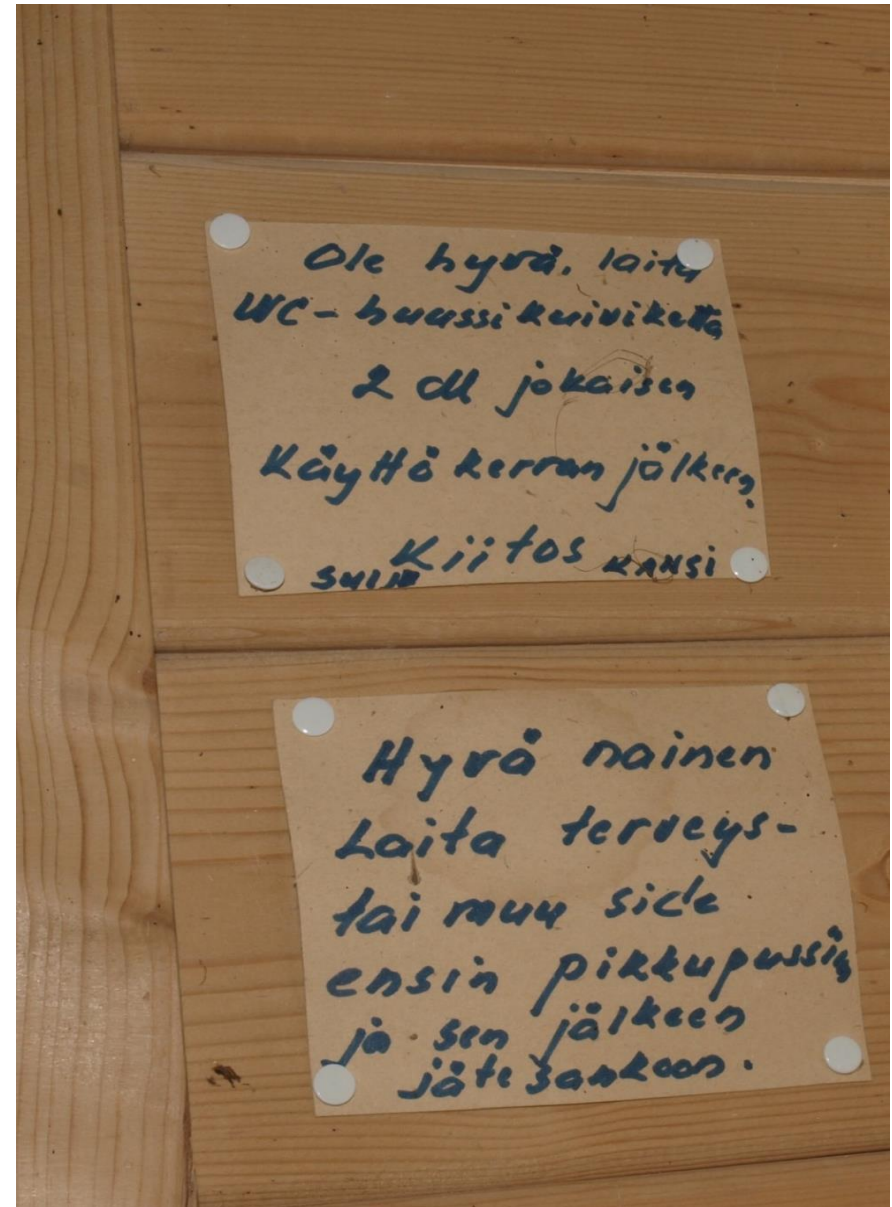
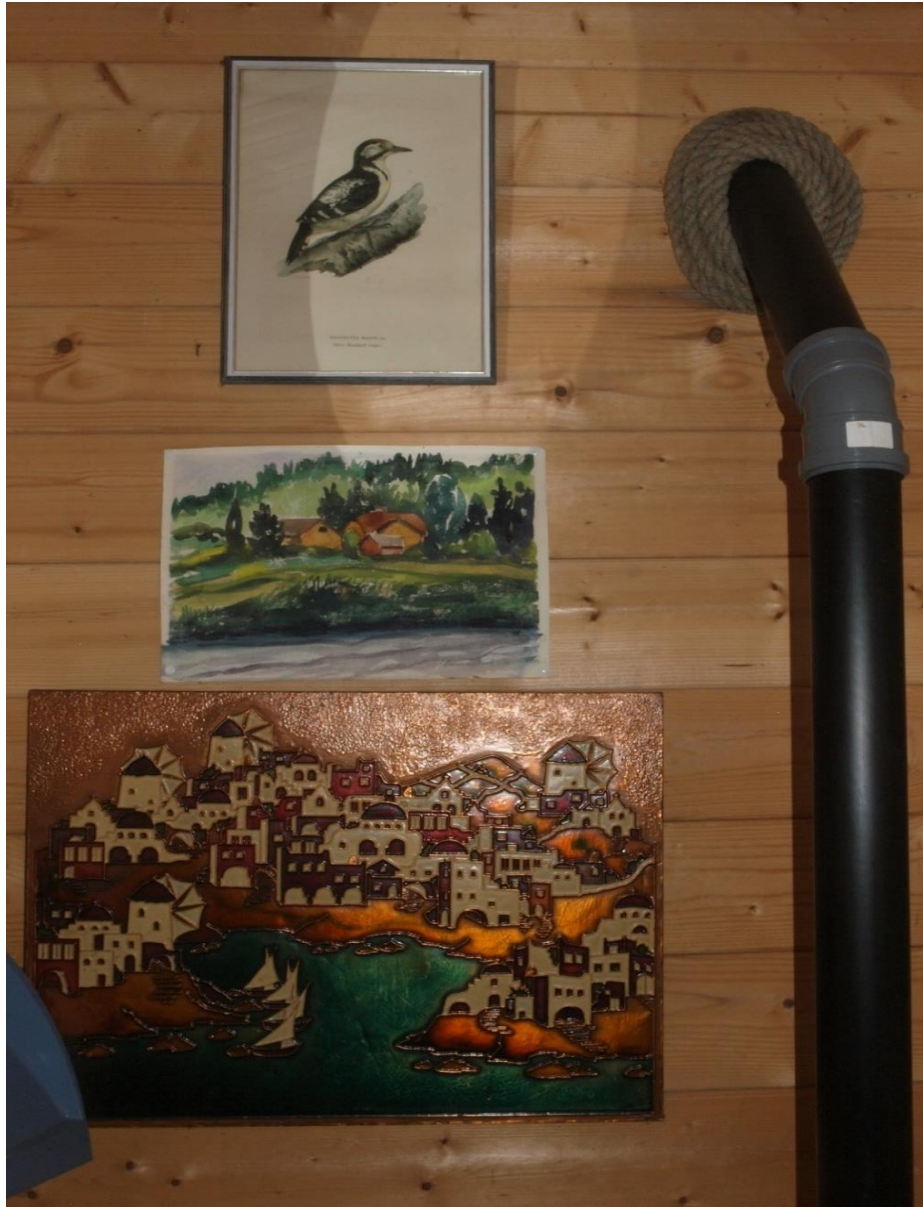
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Miesten WC

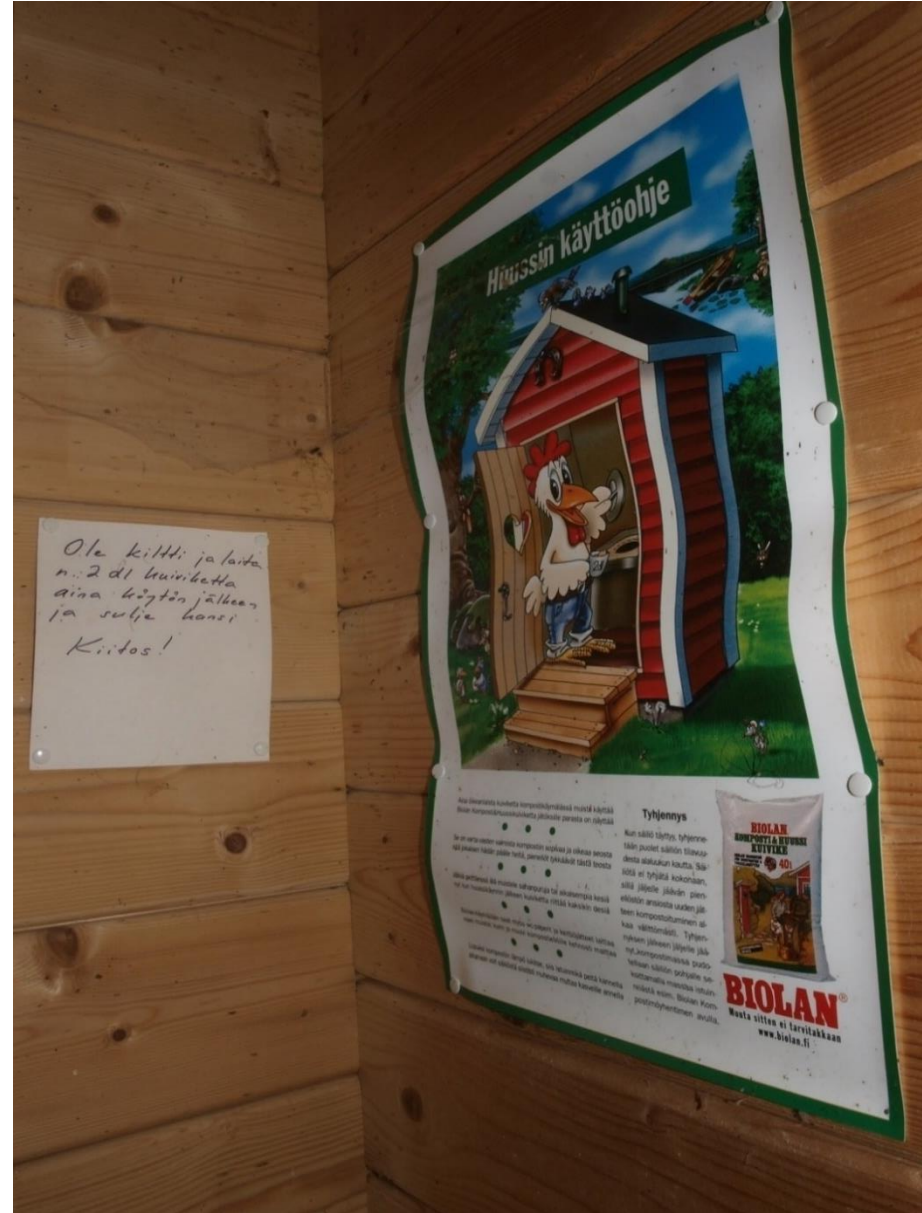

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Käsien pesupaikka WC:n edustalla

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

15 KALASTAJAINPIRTIN ITÄPUOLITSE NIILEKSENKUJALLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

16 KALASTAJAINPIRTIN LÄNSIPUOLITSE NIILEKSENKUJALLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

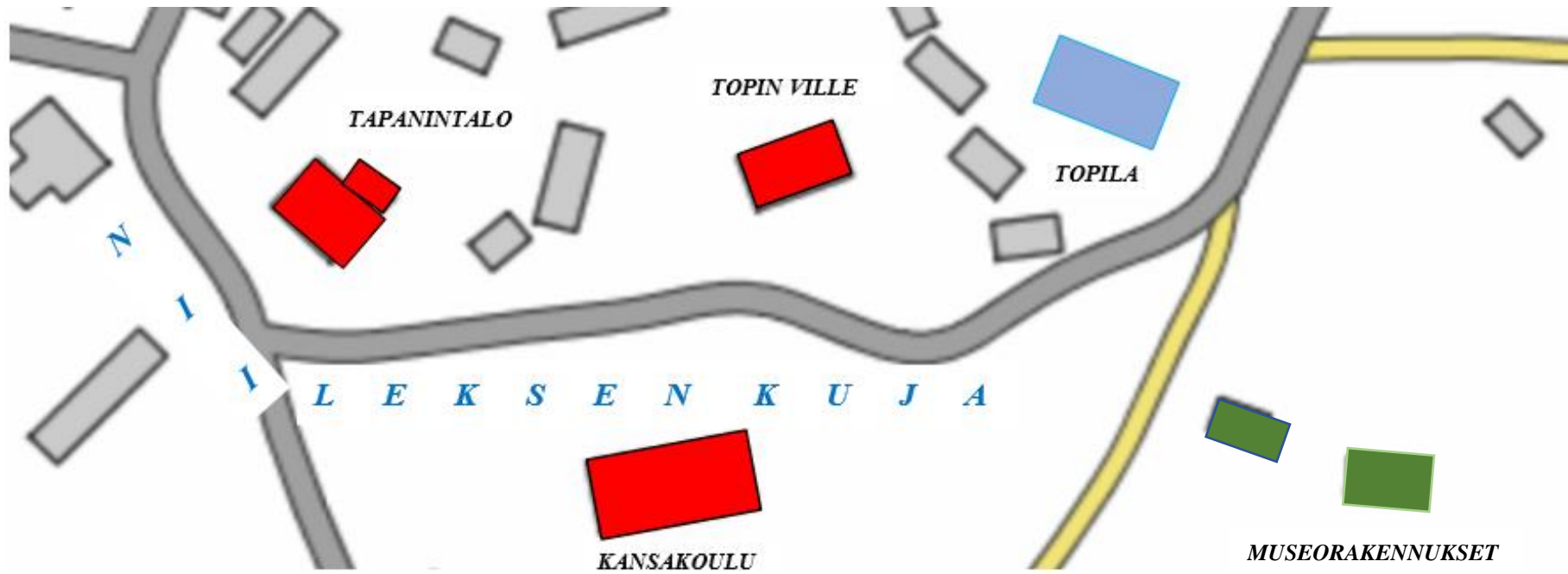
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

17 ETELÄINEN NIILEKSENKUJA

ETELÄINEN NIILEKSENKUJA

Niileksenkuja erkanees Hesulinkujasta

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Topin Villen talo Niileksenkujan itäpuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kansakoulu Niileksenkujan länsipuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kivilouhos Niileksenkujan länsipuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Viitta Niileksenkujan ja Tanssikallionkujan risteyksessä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Tapanintalo Niileksenkujan pohjoispuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kallioperäinen kuja jatkuu kohti Jeron Kallen/Nüleksen Antun talon aittoja ja taloa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jeron Kallen/Niileksen Antun talo Niileksenkujan länsipuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Talon pihalla kiesit muistoja ajasta, jolloin Tammiossa oli hevosiakin.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Niileksenkujan ja Tähtisenkujan graniittiristeys

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

18 NIILEKSENKUJALTA TÄHTISENKUJALLE

NIILEKSENKUJALTA TÄHTISENKUJALLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Täyskäännös ja paluuTähtisen talon päädyltä Tähtisenkujalta Niileksenkujalle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kallun Niilon/Tähtisen kellari ja aitta Tähtisenkadun pohjoispuolella

19 NIILEKSENKUJALTA KYLÄNRANTAAN

TAMMION KUJAT JA VANHAN KYLÄN TALOT 1640 – 1920 (1990)

TÄHTISENKUJA-NIILEKSENKUJA

NIILEKSENKUJA TÄHTISENKUJAN RISTEYKSESTÄ KYLÄN RANTAAN

Tähtisen talo ja kellari Niileksenkujan itäpuolella

Niilekselän aitta Niileksenkujan länsipuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Niilekselän talon pääty Niileksenkujan länsipuolella, Saskalan pääty itäpuolella

Saskalan ja Tähtisen aittarakennukset

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Näkymä Saskalan kulmalta meren rantaan

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Niileksenkujalta kohti kylänrantaa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

20 KYLÄNRANNASTA ITÄÄN

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

21 KURKKAUS TÄHTISENKUJALLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Läns pääntieltä Tähtisenkujalle.

Tähtisenkujan itäpuolella on lähinnä Tanin Riston talo, ylempänä Kallun Niilon, Tähtisen talo.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

KOUKINKUJAN ALKUPÄÄ ITÄÄN

Portti Kiiskin talon pihaan

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

22 VIERASVENESATAMAAN

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI